ביקורת אמנות

"טבור עולם": גם אם העבודות כאן מרהיבות, הן לא שייכות

הקישלה מצטרף לכמה חללים מרשימים וטעונים היסטורית המציגים אמנות. אבל היצירות בתערוכה הראשונה בו נראות יותר כמו קישוט

1 שמירה

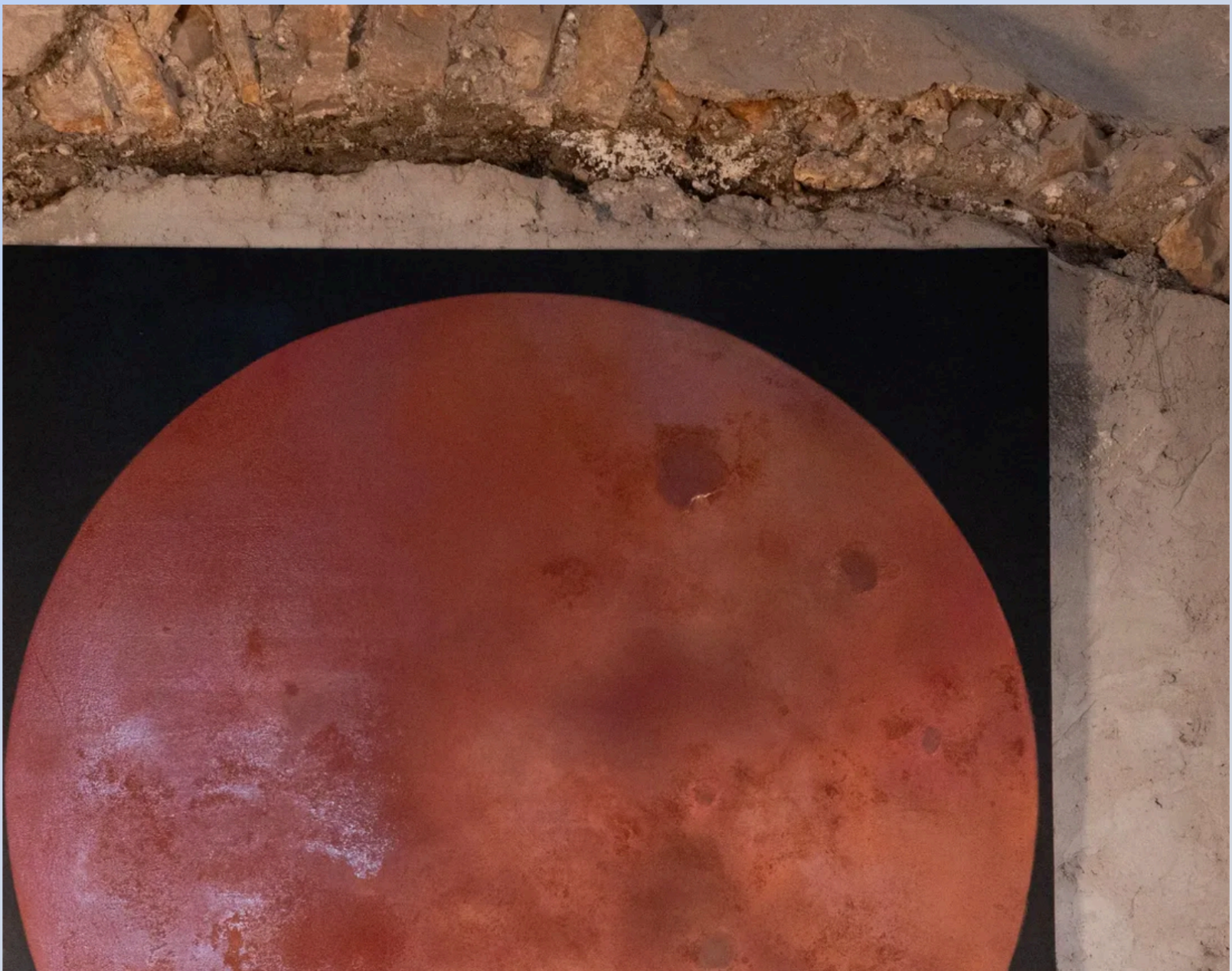

ליהי תורג'מן, "האדום", 2015 צילום: עודד אנטמן

גלעד מלצר לעקוב

28 באוגוסט 2024

כשהוחלט ב–1984, בדיוק לפני 40 שנה, לחפור מתחת לרצפת הכלא שבנו הטורקים צמוד לשער יפו, זה לא היה הימור ארכיאולוגי גדול מדי. בכל זאת, כל כך קרוב לחומת העיר העתיקה של ירושלים, ממש ליד מגדל דוד, סביר שכבר בנו בעבר. את המגדל המקורי הקימו במאה הראשונה לפני הספירה בימי המלך הורדוס, והוא נחרב עד עפר במרד הגדול בשנת ונבנה שוב על ידי הרומאים. אחר כך הוסיפו גובה וביצורים בעיקר הצלבנים, המוסלמים והעות'מאנים. מתחת למה שהיה צפוי שייחשף, שרידי ארמון הורדוס, התגלו גם קטעים מחומה המתוארכת למאה השמינית לפני הספירה, לתקופת המלך חזקיהו.

במקום הטעון הזה העות'מאנים הקימו בשלהי המאה ה–19 בית מעצר־כלא שנודע בשם קישלה ואגף שלו שימש שנים כאורווה של משטרת ירושלים. בעירייה החליטו שעד שיחודשו החפירות, השימור וההתחדשות, האולם הענק שעוטף את החפירה שכבר בוצעה יארח תערוכות.

- זו תערוכה מושלמת. יכול להיות שאיבדתי את ההכרה | אבי פיטשון
- חלום? חיזיון נבואי? העבודות כאן הן צוהר לעולם אחר מזה שבו אנו לכודים | אבי פיטשון

הקישלה, הנכלל במתחם מגדל דוד, מצטרף לכמה חללים מרשימים וטעונים היסטורית, גיאולוגית וארכיאולוגית שבשנים האחרונות הוצגו בהם תערוכות אמנות. כך למשל מערות בית גוברין ובריכת הקשתות ברמלה. בעוד שבמערות ובבריכות האמנים הוצגו עבודות שנוצרו במיוחד, מתוך התחשבות בייחודיות יוצאת הדופן של החללים, התחושה היא שב"טבור עולם", התערוכה הראשונה בקישלה, היצירות נועדו לקשט את המקום.

הואיל ובצדק אסור לקדוח, לנעוץ מסמרים, או לפגוע בקירות ובחפירות, הוקמו חיפויים, מדפים ובמות. עליהם נתלו והוצבו העבודות. גם אם לוגיסטית הפתרונות הללו מובנים ונדרשים, הם רק מדגישים את תחושת הזרות של היצירות. כמו שהיה אומר יוסף, האנטי־גיבור שכיכב בספריהם של דודו גבע וקובי ניב, "זה נראה לי מודבק". המקום לא נראה קשור לאמנות שנבחרה והיצירות מזכירות ציורים בלובי בניין תאגידי. גם אם הם מרהיבים, הם לא שייכים. אין ביצירות זכר לשכבות המשמעות שנצברו במקום, להיותו חלק מחומה שעליה התנגחו צבאות, להיותו כלא, אורוות, כניסה לעיר, מרחב מסוכסך.

בין העבודות שנבחרו יש כאלו בעלות הקשרים צורניים לארכיטקטורה של המקום. בעיקר יש כאלו הממחישות את המטאפורה שממנה נבט נושא התערוכה, "טבור עולם" — היות ירושלים העתיקה זה דורי דורות מרכז ומחוז חפץ. הטקסט מבטיח שמדובר ב"תערוכה רב־קולית ורב־חושית, פיזית ומטאפיזית, המבקשת ליצור מערכות סמליות אישיות ואוניברסליות המחוברות למושגים טבור, ציר אמצע ועולם".

איך מהבטחה לתערוכה על מארג המשמעויות של מרכז העולם, אמיתי ומטאפורי, הגענו לזיקות צורנית וצבעוניות בין פרטים ארכיטקטוניים למופע שלהם בציור העכשווי?

אז שלום ולהתראות קישלה, ברוך הבא פופיק. כולל אחד שהוא אכן לגמרי קורקבן, זה שבציורים של מרב שין בן־אלון. אבל המערבולת הריאליסטית של עור ורדרד שבלבו תהום אדומה־שחורה הולכת לאיבוד בשל קוטנם היחסי של הציורים היפים. נוכחותם הסוחפת נבלעת בחלל העצום וההצבה של השלושה לצד פתח בחומה נהפכת למשוואה של המובן מאליו. הנה פתח ליד פתח.

ציורים של מרב שין בן־אלון. הולכים לאיבוד צילום: עודד אנטמן

אם יש ציורים של טבורים לצד חור בקיר, אז מדוע לא ציור של קשת ארכיטקטונית (של ליהי תורג'מן) לצד קשת ארכיטקטונית? איך מהבטחה לתערוכה על מארג המשמעויות של מרכז העולם, אמיתי ומטאפורי, הגענו לזיקות צורנית וצבעוניות בין פרטים ארכיטקטוניים למופע שלהם בציור העכשווי? אם במקרה לא שמתם לב, גם הפייה הקשורה של בלונים, כמו בעבודות של שרון בלבן, דומה לקורקבן. אם את זה לא הבנתם, אז על הבלון מוקרן וידיאו של אותו קשר־פופיק, בסחיטה אולטימטיבית של המטאפורה.

סדרת הכדים של יהודית ספורטס. יוצאת נפסדת צילום: עודד אנטמן

גם סדרת הכדים שכיירה יהודית ספורטס יוצאת נפסדת מההצבה. הפסלים הצבועים מוצבים בתוך החפיר באזור שאינו נגיש לקהל. כך קשה לראות את ציורי המערבולות וצמחיית המדבר על פני השטח השחורים. וכן, אין בחירה יותר שחוקה מהצבת כדים בתוך אתר ארכיאולוגי.

חנאן אבו חוסיין, "וגינה", 2001–2008. נראית אורגנית לחלל צילום: עודד אנטמן

בתוך הניסיון המאולץ לכפות הר כגיגית, או ליתר דיוק קישלה כטבור, העבודות של חנאן אבו חוסיין אכן נראות אורגניות לחלל. הגרביונים המגולגלים ממשיכים את הדוגמה המעגלית שהוטבעה בשכבה העליונה של המבנה. כשהם תלויים מתוחים כנברשת מהתקרה המאד גבוהה הם נדמים כנטיפים. הטקסטורה השברירית והשקופה מעבירה את חוויית הפנים מול החוץ, את הגוף הנשי הכלוא באיסורים ובמוסכמות.

סהר עזימי, "עם המים", 2023 צילום: עודד אנטמן

בתוך חלל כה תובעני הסרטים ועבודות הווידיאו נראים הכי טוב. הווידיאו של שרון בלבן ובו היא מנקזת אל זרועותיה וכפות ידיה מעין נחל תכלכל של בועות סבון; העבודות של סהר עזימי בתוך חפירות הנראות כמו אנימציה של ציורי מערות, תשדורת מעידן אחר; ובעיקר קטע מתוך הטריילר לסרט התעודה של ורנר הרצוג, "האש שבפנים" המוקרן על הקיר שבקצה האולם. החוקרים שעומדים מול

מזרקות האש והלבה הרותחת שבוקעת מהר געש, אכן מטבור העולם, הם תמצות פואטי של התשוקה האנושית לחפור, לרדת לעומקם של דברים, להגיע לשורש העניין. הבעיה בתערוכה אינה היצירות. במקום להתעמק נשארנו עם פני השטח, יפים ככל שיהיו.

"טבור עולם" — אוצרות: עדינה קמיאן ומלו ציון. מתחם מגדל דוד, שער יפו, ירושלים. ראשון 12:00–20:00, שני עד חמישי ושבת 9:00–19:00, שישי 9:00–15:00. עד 30.11

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

+ ירושלים

תגובות

שם *

לבחירת השם ככינוי קבוע

הזינו שם שיוצג באתר

תגובה

משלוח תגובה מהווה הסכמה לתנאי השימוש של אתר הארץ

שלחו

על סדר היום

בראש החדשות: מלחמה | שמות ההרוגים | שמות החטופים | רצועת עזה | אלון אהל | יובל רפאל | דוטרטה | הסכתוס | סיפור כיסוי | היומית

ג'ים מוריסון הלך על ארבע וילל כמו כלב. "לא, כמו זאב", היא מתקנת. "הוא ילל אל הירח"

לאחר תאונת הדרכים: דורי בן זאב ישוב לשדר בכאן 88

היא נאלצת להתפרנס ממפעל שבו שואבים חלב משדיהן של אמהות טריות

סרט מקסים, זמין בנטפליקס, שזכה בצדק באוסקר

אין שום דבר מיוחד ב"ראיון מיוחד", שהמראיינים בה הם על הספקטרום האוטיסטי

כמו מלכה: אמצו את הסטייל של נשים אייקוניות

בשיתוף ה. שטרן

כתבות שאולי פספסתם

העומס והספקות אצל אנשי המילואים יקשו על כיבוש עזה מחדש

עמוס הראל

"אני עבריינית מהסוג הגרוע ביותר, כי אני נראית כל כך בסדר"

ניו יורק טיימס

יובל רפאל שואגת, מצטרדת, מאבדת את זה - וזה מצוין

בן שלו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ